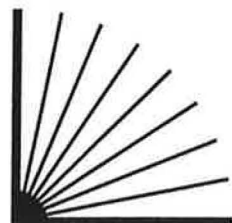

U-notat 15/97

Likestillingstiltak ved universitetene

En gjennomgang av stortingsmeldinger, årsmeldinger og handlingsplaner fra forskningsrådene med vekt på NAVF

Kjersti Røsvik Pedersen

NIFU Norsk institutt for studier
av forskning og utdanning

Innhold

1 INNLEDNING	3
2 STRUKTUR OG INNHOLD	3
3 DATAKILDER	3
4 EN KORTFATTET FREMSTILLING AV LIKESTILLINGSPOLITIKK I NORGE	4
5 FORSKNINGSMELDINGENE	4
5.1 KVINNEANDELER I FORSKNINGEN	4
5.2 FORSLAG TIL TILTAK FOR Å ØKE KVINNEANDELENE I FORSKNINGEN	5
5.3 IVERKSATTE TILTAK FOR Å ØKE KVINNEANDELENE I FORSKNINGEN	6
6 TILTAK VED UNIVERSITETENE	7
7 TILTAK I FORSKNINGSRÅDENE MED VEKT PÅ NAVF	9
7.1 NOEN HOVEDPUNKTER	9
7.2 NAVF: RÅDET FOR SAMFUNNSVITENSKAPELIG FORSKNING	10
7.3 NAVF: RÅDET FOR HUMANISTISK FORSKNING	11
7.4 NAVF: RÅDET FOR MEDISINSK FORSKNING	13
7.5 NAVF: RÅDET FOR NATURVITENSKAPELIG FORSKNING	14
7.6 NAVF: RÅDET FOR SAMFUNNSPLANLEGGING	15
8 EN SAMMENFATNING AV FORSLAG OG TILTAK	16
LITTERATURLISTE	17
VEDLEGG	19

1 Innledning

Offentlige myndigheter har lenge vært bekymret for den lave kvinneandelen ved universitetene. I den siste tiden er det især rekruttering av studenter til de mannsdominerte fagområder/disipliner og rekruttering av kvinner til forskning generelt som har vært problematisert i en rekke stortingsmeldinger. Myndighetene har sett betydningen av å iverksette tiltak for å øke kvinneandelen i forskningen, og mener åpenbart at dette er en måte å oppheve ulike barrierer kvinner møter i forskningssektoren. Intensjonen er å skape flere kvinnelige innovatører som velger å gå den forholdsvis nye og utradisjonelle veien som forskning fortsatt er for mange kvinner. I dette notatet skal vi se nærmere på hvilke målsettinger som er formulert, hvilke tiltak som er foreslått, og hvilke tiltak som faktisk er iverksatt.

2 Struktur og innhold

Først redegjør vi for bruken av datakilder. Deretter gir vi en kort introduksjon til den generelle likestillingspolitikken i Norge før en gjennomgang av likestillingspolitikken slik den er fremstilt i de fire forskningsmeldingene fremvises. Denne framstillingen er ordnet ved at det først gis en beskrivelse av sentrale endringer når det gjelder kvinner ved universitetene, deretter en beskrivelse av uttrykte målsettinger om å øke kvinneandelen i forskningen, og til slutt framstillingen av regjeringens forslag til iverksettelse av tiltak. Etter gjennomgangen av forskningsmeldingene gis en framstilling av universitetenes og forskningsrådenes iverksatte tiltak og til slutt noen konkluderende bemerkninger.

3 Datakilder

I framstillingen gis det både en beskrivelse av mer kvinnerettede tiltak og direkte likestillingsrettede tiltak. Under framstillingen av hvilke likestillingstiltak som kan ha hatt en betydning for en økning i andelen kvinner innen forskningssystemet har fokus i hovedsak vært rettet mot tiltak på hovedfagsnivå, på rekruttering av kvinner til forskning og på tiltak rettet mot kvinner som allerede er inne i forskningssystemet. Tiltakene som fremheves vil være av noe ulik karakter. Enkelte av tiltakene vil dreie seg om konkrete stipendier og øremerkede stillinger, mens andre vil være tiltak som tilsetning av likestillingskonsulenter, kjønns sammensetningen i bedømmelseskomiteer, iverksettelse av seminarer, konferanser og forskningsprogram/stipend-program spesielt rettet mot kvinner eller kvinneforskning. Tiltakene er med andre ord ikke kun rettet mot selve rekrutteringssituasjonen, men kan likevel være av betydning for at en økende andel kvinner velger forskning eller har karriereveier som tidligere kun menn har hatt.

Kildene som benyttes er fire forskningsmeldinger, årsmeldinger fra NAVFs likestillingsutvalg, handlingsplaner fra forskningsrådene, sekundærlitteratur og informasjon innhentet via telefonsamtaler med forskjellige likestillingsrådgivere, konsulenter eller ledere på universitetene, samt sentrale personer som har arbeidet med likestillingsspørsmål innen forskning.

4 En kortfattet fremstilling av likestillingspolitikk i Norge

Den norske kvinnebevegelse har, fra forrige århundre og opp til vår tid, kjempet for stemmerett, rett til utdanning og likelønn, og for rett til lønnsarbeid for kvinner. I de siste ti-årene har imidlertid kampen vært konsentrert mer rundt kvinner muligheter på arbeidsmarkedet, og følgende sentrale endringer har skjedd: På slutten av 1960-årene ble det lagt opp til en offentlig politikk som forente ønsket om økonomisk vekst og behovet for arbeidskraft, samt gifte kvinners ønske om lønnsarbeid. I likestillingspolitikken på 70-tallet var det særlig reduksjon av segregering mellom kjønnene og det å forhindre innslag av diskriminering som sto i fokus. I den forbindelse ble derfor Likestillingsrådet opprettet. Fra og med midten av 70-tallet så man også betydningen av å satse på bedret barnehagedekning. Det ble videre iverksatt tiltak for å sikre deltidsansattes rettigheter og man så betydningen av å få kvinner utdannet for å få dem inn i utradisjonelle yrker. På slutten av 70-tallet og begynnelsen av 80-tallet ble videre kortere normalarbeidsdag, fleksible arbeidstider og utvidete åpningstider vurdert, og begrepet fleksibilitet ble på denne tiden benyttet under diskusjoner hvor man søkte å finne løsninger på stressituasjonen for ulike grupper, deriblant kvinner. På 80-tallet befestet likestillingsbegrepet seg og ekspanderte til nye områder. Vi fikk også en egen Stortingsmelding om likestilling, og man så nødvendigheten av å endre mansrollen. I motsetning til 70-tallet ble likestilling på 80-tallet noe alle i prinsippet var enige om, og i et forslag til handlingsplan for likestilling ble det foreslått å bedre kvinners stilling innen utdanning og arbeidsliv (Berg, Lavik og Solvang, 1990). På 90-tallet ble økt likestilling, likebehandling i grunnleggende rettigheter og plikter, samt behovet for særskilte tiltak rettet mot ett av kjønnene for raskere å nå reell likestilling fremhevet som viktig, samt en kritisk gjennomgang av samfunnets organisering og ressursbruk.

5 Forskningsmeldingene

Når det gjelder både målsettinger og forslag til iverksettelse av tiltak rettet mot å få flere kvinner inn i forskningen, ble dette på 1980- og 1990-tallet behandlet i de fire forskningsmeldingene.

5.1 Kvinneandeler i forskningen

I 1981 kom den første forskningsmeldingen som bl.a. omhandlet kvinner i forskning, St.meld.nr.119 (1980-81) Om utvikling i forskningens organisering og finansiering. I meldingen ble det påpekt både tilnærmet stillingsstopp og små karrieremuligheter. Dette ble bl.a. begrunnet med den skjeve alderssammensetningen og lave mobiliteten i universitetssektoren, noe som ville føre til at det ble ledig få faste stillinger i de tradisjonelle universitetsfagene i 1980-årene. Det ble videre påpekt at kvinneandelen i vitenskapelige stillinger var økende, men fortsatt svært lav, særlig når det gjaldt faste vitenskapelige stillinger.

I den neste meldingen fra 1985, St.meld.nr. 60 (1984-85) Om forskningen i Norge, ble det påpekt at utviklingen mot likestilling i forskersamfunnet gikk langsomt, men at kvinneandelen blant det vitenskapelige personalet i universitets- og høyskolesektoren likevel hadde økt i løpet av 20 år (1961-1981). Det ble videre trukket fram at kvinneandelen i høyere utdanning var økende og at flere kvinner søkte mannsdominerte utdannelse. I tillegg var det en klar økning av kvinneandelen i rekrutteringsstillinger ved universitet og høyskoler.

I den tredje meldingen fra 1989, St.meld.nr 28 (1988-89) Om forskning, ble det påpekt at kvinner innen høyere utdanning hadde begynt å gjøre seg sterkt gjeldende i antall. Innen forskning viste det seg imidlertid at endringene gikk forholdsvis langsomt. Følgende forhold ble trukket fram når det gjaldt kvinner innen utdannings- og forskningssystemet: kvinner tar i mindre grad enn menn hovedfags- og forskerutdanning, kvinner har i relativt liten grad faste vitenskapelige

stillinger, andelen kvinner i vitenskapelige stillinger ved universitet og høyskoler har likevel økt noe de siste årene. Årsaken til at kvinneandelen fortsatt var lav ble begrunnet med skjev aldersstruktur. I tillegg ble det nevnt hvordan universitetene vokste sterkt på 60- og i begynnelsen av 70-årene, men veksten i stillinger stoppet siden opp.

I meldingen fra 1993, St.meld.nr 36 (1992-93) Forskning for fellesskapet, anbefalte KUF at Norges forskningsråd og lærestedene burde vurdere kvoterings- og stimulerings tiltak for å øke kvinneandelen på fagområder der det var få kvinner i rekrutteringsstillinger. Meldingen konstaterte at andelen kvinnelige forskere var steget, men at det var store variasjoner fra fag til fag, og at utviklingen gikk for langsomt etter KUFs vurderinger. Meldingen påpekte at kvinners økende yrkesfrekvens i løpet av 1970- og 1980-tallet også viste seg i forskningssystemet. Det ble videre påpekt at man hadde sett en økning i antallet kvinner i store deler av forskningssystemet. Økningen var spesielt markert når det gjelder rekrutteringsstillinger. Det ble videre påpekt at det som en oppfølging av St.meld.nr 28 (1988-89) Om forskning, var etablert om lag 560 nye rekrutteringsstipend. Det hadde vært en jevn økning av andelen kvinnelige forskere i de siste 10 årene, både i instituttsektoren og ved universitetene og høyskolene. Det ble imidlertid påpekt fortsatt store forskjeller når det gjaldt institusjoner, stillingskategorier og fagområder. Kvinneandelen blant forskerstudenter i humanistiske fag og i samfunnsfag ble imidlertid ansett tilfredsstillende. At det var områder med få kvinnelige forskerrekutter, ble begrunnet med at det var lavt antall kvinner å rekruttere fordi få kvinner her tok hovedfag etter den aktuelle grunnutdanningen.

5.2 Forslag til tiltak for å øke kvinneandelene i forskningen

I meldingen fra 1981, St.meld.nr.119 (1980-81) Om utvikling i forskningens organisering og finansiering, gikk det frem at Stortinget ba departementet om å følge opp og sørge for at universitetenes, høyskolenes og forskningsinstitusjonenes likestillingspolitiske arbeid ble påskyndet. Målsettinger som ble uttrykt var bl.a. å utarbeide programmer for likestillingspolitisk arbeid med konkrete planer for å øke rekrutteringen av kvinner både til ulike stillingsnivåer og til studier som hittil hadde vært mannsdominert. Departementet mente også at universitetene, høyskolene og forskningsrådene burde gi kvinner fortrinnsrett til et antall rekrutteringsstillinger i de enkelte fagområdene. Fortrinnsrett burde gis ved at kvalifiserte kvinnelige søkere skulle gå foran eventuelt bedre kvalifiserte mannlige søkere. I tillegg ble øremerking av midler til rekrutteringsprogram spesielt for kvinner innenfor fag der underrepresentasjonen var særdeles stor, trukket frem som en målsetting. Det nevnes også at kvalifisering gjennom slike program måtte sikre muligheter for fast ansettelse.

I meldingen fra 1985, St.meld.nr. 60 (1984-85) Om forskningen i Norge, understreket man betydningen av at likestillingsarbeidet ble fulgt opp. Det ble videre trukket frem at man burde legge til rette forholdene, slik at kvinner i større grad fullfører høyere grads studier. Barnehavetilbudet burde bl.a. utbedres. Videre ble viktigheten av liberale permisjonsregler for kvinnelige forskere trukket frem.

I meldingen i 1989, St.meld.nr 28 (1988-89) Om forskning, gikk det frem at regjeringen anså det som viktig at flere kvinner gikk inn i norsk forskning for blant annet å bringe kvinners vurderinger og perspektiver inn i forskningen. Kvinner trekkes her frem som det store rekrutteringspotensialet. Man ser derfor behovet for å iverksette omfattende tiltak for å rekruttere flere kvinner, for å dekke behovene for nye forskere frem mot årtusenskiftet. Å integrere kvinneperspektiver inn i undervisningen og forskningen på enkelte fagfelt ble trukket frem som en måte å vekke større interesse blant kvinner og å øke rekrutteringen. Utbygging av barnehager for studenter og vitenskapelig ansatte ble også trukket fram som viktig. En økning av

kvinneandelen blant studentene i fag som f.eks. teknologi, matematiske-naturvitenskapelige fag, informatikk og økonomiutdanning ble fremhevet som nødvendig, og en kartlegging av årsaker til manglende rekruttering av kvinner på ulike nivåer. Det ble videre trukket fram at 40 prosent av stipendene til forskerutdanningen burde forbeholdes det underrepresenterte kjønn og 40 prosent av post-doktorstipendene. Man burde strebe mot en jevnere kjønnsfordeling i bedømmelseskomitèene, og man burde gi kvinnelige forskere med høy arbeidsbelastning i form av arbeid i bedømmelseskomitèer, veiledning osv., forskertermin og driftsmidler til forskning. Å motivere kvinner til å ta doktorgrad og forbli i forskningen i form av god veiledning under forskerutdanningen ble også fremhevet. Å gi kvinner en større stillingstrygghet i form av f.eks. post-doktorstipend ble også fremhevet som viktig.

I meldingen fra 1993, St.meld.nr 36 (1992-93) Forskning for fellesskapet, gikk det frem at det i 1989 var 17 prosent kvinner som avla doktorgrad mot 25 prosent i 1991. I meldingen ble det trukket fram at det fortsatt var vanskeligere for kvinner enn for menn å oppnå fast forskerstilling. Post-doktorstipend, stipend og vikarmidler ble fremhevet som mulige tiltak for å få rekruttere kvinner inn i faste stillinger. Regjeringen mente at forskningsinstitusjonene og Norges forskningsråd burde ha ansvaret for og burde vurdere ulike typer favoriseringstiltak for å sikte mot økt likestilling i norsk forskning. Universiteter og høyskoler ble dessuten oppfordret til å integrere kvinneperspektivet i undervisning og forskning. Opprettelse av særskilte professorater i kvinneforskning ble også trukket fram som viktig. Det ble videre påpekt at hovedansvaret for å få flere kvinner inn i forskning og for å integrere kvinneperspektivet lå i forskningsinstitusjonene selv. Dessuten ble kvinneperspektivet ansett som noe som i større grad burde integreres i forskningsinstitusjonenes ordinære virksomhet. Norges forskningsråd ble gitt ansvaret for koordinering, overvåkning og rådgivning.

5.3 Iverksatte tiltak for å øke kvinneandelene i forskningen

I meldingen fra 1981, St.meld.nr.119 (1980-81) Om utvikling i forskningens organisering og finansiering, ble det trukket fram at flere av universitetene og høyskolene hadde vedtatt ulike former for kjønnskvoltering, men at det ikke fantes statistikk som kunne belyse virkningene. Universitetet i Oslo hadde muligheter til å praktisere moderat kjønnskvoltering. Universitetet i Tromsø hadde imidlertid muligheter til å praktisere radikal kjønnskvoltering.

Forskningsmeldingen fra 1985, St.meld.nr 60 (1984-85) Om forskningen i Norge, kunne vise til ordninger som gikk ut på at tilsettingsperiodene for rekrutteringspersonalet ble forlenget hvis det ble avbrudd i forskningsmulighetene p.g.a. omsorgsarbeid.

I forskningsmeldingen fra 1989, St.meld.nr 28 (1988-89) Om forskning, ble ulike iverksatte tiltak for å fremme likestillingen trukket frem: Kultur- og vitenskapsdepartementet hadde finansiert informasjonstiltak for å få kvinner og menn til å velge utradisjonelt, NORAS hadde gjennomført et program for likestillingsforskning, NAVF og NORAS utarbeidet egne handlingsplaner for likestilling, Kultur- og vitenskapsdepartementet hadde bedt universiteter- og høyskoler om å utarbeide lokale handlingsplaner for likestilling som både skulle forplikte og konkretisere. Forskningsrådene hadde iverksatt tiltak for å øke rekrutteringen av kvinner, bl.a. ved hjelp av øremerkede hovedfagsstipend og ved å bruke moderat kvotering av kvinner i NAVFs rekrutteringsstilling. NAVF hadde opprettet ordninger med hovedfagsstipend og studentstipend øremerket for kvinner i mannsdominerte fag. Universitetet i Oslo hadde bestemt at kvinnelige stipendiater kunne få forlenget sin tilsetningstid med 6 måneder per fødsel i tilsettingsperioden. Småbarnsforeldre kunne få forlenget tilsetningstiden med 6 måneder per barn, men tilsetningen kunne imidlertid ikke vare utover 8 år. Meldingen viste også til iverksatte tiltak for å øke kvinneandelen blant det fast ansatte vitenskapelige personalet. Det ble her trukket frem at

kvinnelige førsteamanuenser ved universitetene hadde fått omgjort sine stillinger til personlige professorater.

I meldingen fra 1993, St.meld.nr 36 (1992-93) Forskning for fellesskapet , trekkes det frem at regjeringen innførte premieringstiltak til forskningsmiljøene for hver hovedfagskandidat: 15 000 kroner per kvinne og 10 000 per mann. Norges allmennvitenskapelige forskningsråd (NAVF) delte i en del fag ut hovedfagsstipend øremerket for kvinner. Det ble også nevnt at tiltakene om premiering av forskningsmiljøer som uteksaminerer hovedfagskandidater fortsatt burde bli benyttet og at NAVF fortsatt burde dele ut hovedfagsstipend øremerket for kvinner i endel fag. I meldingen ble problemet med skjevt rekrutteringsgrunnlag tatt opp. Det ble påpekt at det i hovedsak måtte løses gjennom generelle holdningsskapende tiltak, yrkesveildning etc. Videre at læresteder og forskningsråd burde fortsette å vurdere kvoterings - og/eller stimuleringsstiltak for å øke kvinneandelen på fagområder der det fortsatt var få kvinner i rekrutteringsstillinger. 40 prosent kvinner i stipendstillinger på alle fagområder ble påpekt som noe som fortsatt burde være retningsgivende. Særtiltak for å øke antallet kvinner med doktorgrad i faste stillinger og i toppstillinger ble videre vurdert som fortsatt nødvendig. Andelen kvinnelige professorer økte i perioden 1985-91, 5 prosent i 1985 og 9 prosent i 1991. Hovedgrunnen til dette ble antatt å være omgjøringen av førsteamanuensisstillinger til professorater. Uten dette tiltaket ville antagelig andelen stått stille, ifølge meldingen.

I St.meld. Nr. 40 (1991-92) Om høgre utdanning ble det foreslått at alle fast ansatte ved universitet og høyskoler som er professorkompetente skulle få professortittel og professorlønn (et forslag som forøvrig er iverksatt).

6 Tiltak ved universitetene

Lov om likestilling av 1979 paragraf 3 åpnet muligheten for kjønnskvoltering ved ansettelser ved universitetene i Norge. I Hovedavtalen i staten av 1980 ble det fastsatt at kvinner skulle ha fortrinnsrett til stillinger i stillingsgruppe hvor de var representert med mindre enn 40 prosent og dersom kvinnen var likt kvalifisert . I 1987 ble Hovedavtalen endret til under tilnærmet likeverdige kvalifikasjoner... .. Dette ble fastholdt i hovedavtalen av 1992. Institusjonene kunne derfor ikke vedta dårligere kvoteringsavtaler.

Når det gjelder bruk av kjønnskvolteringsregler påpekte et utvalg i Forskerforbundet i 1996 følgende: kvoteringsregler har til tider vakt strid og fått stor oppmerksomhet, men det synes som om de sjelden brukes, og det er svært usikkert om de har hatt en likestillingsfremmende virkning (Forskerforbundet, 1996:21). Først viste til at kvoteringsregelen kun var benyttet i sju prosent av tilsettingssakene i perioden 1979-1984 og kom i sin undersøkelse fram til at kvinner for sikkerhets skyld ble bedømt strengere enn menn grunnet kvoterings-bestemmelsene (Først, 1989). Økningen i andelen kvinner tok seg imidlertid ikke opp etter at kjønnskvoltering ble innført (Kyvik & Teigen, 1994). Andre undersøkelser som har sett på kvoterings-bestemmelsenes betydning er f.eks. Likestillingsutvalget ved Universitetet i Oslo som undersøkte alle ansettelser ved Historisk-Filosofisk fakultet ved Universitetet i Oslo 1985-1993 og kom fram til at kjønnskvoltering synes å ha liten reell betydning for å fremme kvinneandelen ved tilsettinger (Forskerforbundet, 1996). Utredning om likestilling ved Universitetet i Tromsø 1994 kom fram til det samme resultat. (Amble, 1994)

Det er nedfelt i både likestillingsloven av 1979 og universitets- og høgskoleloven fra 1995 at minst 40 prosent i styrer, råd og utvalg skal bestå av det underrepresenterte kjønn.

Gjennomføringen av loven varierer imidlertid. Forskerforbundets rapport (1996) viste bl.a. at kvinneandelen i styrer, råd og utvalg ved Universitetet i Trondheim (UNIT) i 1995 var 24,4 prosent, ved NTH alene var andelen ca. 10 prosent, mens den høyeste kvinneandel var å finne i det sentrale likestillingsutvalget med 85 prosent.

Øremerking av stillinger har vært mye diskutert i forbindelse med behandlingen av den nye loven om universiteter og høyskoler. Virkemiddelet er imidlertid ikke nytt. Øremerkede stillinger har bl.a. vært mye brukt i forbindelse med initiering eller styrking av bestemte forskningsområder. Øremerkede stillinger for kvinneforskning har vært brukt bl.a. ved opprettelse av et professorat i kvinneforskning ved Senter for kvinneforskning ved Universitetet i Oslo. Andre eksempler på bruk av øremerking er Stipendieordningen for kvinnelige miljøvernforskere, startet av Miljøvern-departementet i 1988. Programmet var en oppfølging av St.meld.nr.49 (1986-87) om miljøvernforskning, hvor den dårlige rekrutteringen av kvinner til miljøvernforskning ble trukket fram. Bare 10,3 prosent av forskerstillingene i de såkalte miljøinstituttene var besatt av kvinner. I perioden 1988-94 mottok ialt 30 kvinner midler for kortere eller lengre perioder under denne stipendordningen.

Universitetene har til dels prioritert stipendiater ved tildeling av barnehageplasser i sine barnehager. Til nå har ingen institusjoner så mange barnehageplasser at behovet er dekket. Universitetene og mange statlige høyskoler har egne institusjonsbarnehager, mens forskningsinstituttene gjennomgående har dårligere ordninger.

I 1988 utarbeidet Det norske universitetsråd Handlingsplan for likestilling for å bedre kvinners stilling ved universiteter og høyskoler. I handlingsplanen ble universitetene bedt om å utarbeide egne tiltaksplaner for likestilling. Tiltaksplanene burde bl.a. inneholde en nærmere anvisning av rekrutteringstiltak for studenter til fag med skjev kjønnsfordeling, gi en anvisning av hvordan likestillings- og kvinneperspektiv skulle innarbeides i undervisningsopplegg, gi en fremstilling av studieplaner og forskning, og hvordan man skulle opprette tiltak for å øke antall kvinner på fagområder med særlig lav kvinneandel.

Alle universitetene utarbeidet på dette grunnlag egne handlingsplaner for likestilling. Et arbeid som bl.a. resulterte i at tre av landets fire universiteter (Oslo, Trondheim og Tromsø) opprettet egne stillinger som likestillingsmedarbeidere i første halvdel av 90-tallet. Ved Universitetet i Bergen ble det opprettet en stilling som likestillings-medarbeider fra 1.1.97.

Andre viktige hendelser på 1990-tallet som har hatt betydning for likestillingstiltak i forskningen var Lov om universiteter og høyskoler av 12 mai. 1995 nr. 22. Loven ble iverksatt 1. januar 1996 og inneholder flere bestemmelser om tiltak for å påskynde utviklingen av likestilling. Et av dem er likestillingshensyn ved tilsetting og at selve tilsettingen skal foretas av sakkyndige bestående av begge kjønn.

I forbindelse med vår kartlegging av sentrale likestillingstiltak ved de norske universitetene, ble det foretatt henvendelser til en rekke sentrale personer ved institusjonene (se vedlegg). Det kom bl.a. fram at det er først med den nye universitetsloven at norske universiteter pålegges å ha kvinner i bedømmelseskomiteer ved ansettelser. Få tiltak har vært iverksatt.

Av samtalene med de forskjellige likestillingsmedarbeiderne kom det også fram at man ikke har utarbeidet en samlet oversikt over iverksatte likestillingstiltak ved alle universitetene. Universitetene har heller ingen systematiske evalueringer som kan si noe om effekten av de iverksatte tiltakene. Av konkrete tiltak som er iverksatt kunne man vise til følgende:

- Ved Universitetet i Oslo, nærmere bestemt på Historisk-filosofisk fakultet, kunne det vises til en stor undersøkelse om Uønsket seksuell oppmerksomhet i studie- og forskningsmiljøene ved Det Historisk-filosofiske fakultet. Videre til anvendelse av øremerkede stipend for å øke andelen kvinner på kvinnelette fagområder, til øremerking av stipend til kvinnelige forskere og til formidling av kvinneperspektiv i enkelte fag. På Matematisk-naturvitenskapelig fakultet ved Universitetet i Oslo hadde kvoteringsparagrafen vært benyttet, men man hadde ikke lyst ut øremerkede stillinger. En gang var det gitt post-doktorstipend til en kvinne. Det har vært oppe et forslag om å ansette kvinner i professor II-stillinger. En kvinne ble nylig ansatt i astronomi med økonomisk støtte fra fakultetet og forskningsrådet. På dette fakultetet foretar man for tiden en registrering av alle tilsetninger og undersøker hvor mange kjønnskvolteringer som finner sted.

- Ved Universitetet i Tromsø kunne man vise til virksomhetsplaner for hvert institutt. Det er først i de senere årene at det foretas systematisk oversikt over iverksatte tiltak. Institutt for matematiske realfag ved Universitetet i Tromsø har forøvrig øremerket en til to stipendiatstillinger og en amanuensisstilling for kvinner.

Ved NTNU ble det bl.a. trukket frem at man arbeidet med forskerrekruiteres veiledningsforhold. I den sammenheng ble det arrangert kurs om veiledningsansvar. NTNU har også øremerket enkelte post-doktorstipend for kvinner, og satset på lederrekruitering.

7 Tiltak i forskningsrådene med vekt på NAVF

7.1 Noen hovedpunkter

Likestillingsdebatten i Norges allmennvitenskapelige forskningsråd (heretter NAVF) skjøt fart på 1970-tallet: I januar 1973 ble Nordisk Råds rapport "Kjønnsroller och Utbildning" (1972), en større utredning om kjønnsroller innen utdanning og forskning i de nordiske landene, utgitt. Med bakgrunn i denne utredningen iverksatte NAVF spesielle støttetiltak for kvinneforskning og kvinneforskere for årene 1974-75. Våren 1979 trådte likestillingsloven i kraft. Som en følge av dette satte NAVF likestillingsspørsmål på sin forskningspolitiske dagsorden. Høsten 1979 drøftet NAVFs ulike organ tiltaksområder som forskningsrådet burde sette iverk for å fremme likestillingslovens intensjoner. Også rådene for medisin, naturvitenskap og samfunnsplanlegging ble trukket med. Styret i NAVFs behandling av likestillingssaken munnet ut i følgende vedtak: " NAVF anser det som viktig både av hensyn til likestillingslovens bestemmelser og NAVFs formål å iverksette spesielle tiltak i en periode fremover for å fremme økt deltakelse av kvinner i forskning". Kjønnskvoltering ble vedtatt som virkemiddel for å øke kvinneandelen blant det vitenskapelige personalet som ble lønnet over rådernes budsjetter. Et eget likestillingsutvalg ble nedsatt. Utvalgets første oppgave ble å være styringsgruppe for utredningen: Kvinner i forskningssystemet ved inngangen til 1980-årene: Hva kan NAVF gjøre? Dette arbeidet ble avsluttet sommeren 1981. Følgende forslag ble fremmet: å iverksette tiltak som ville øke rekrutteringen av kvinner til forskning, å fremme kvinneforskning, å opprette et tverrfaglig sekretariat for kvinneforskning.

NAVFs styre behandlet innstillingen og vedtok at NAVF hadde et formelt ansvar for å føre likestillingsarbeidet videre. Styret vedtok også å opprette et tverrfaglig sekretariat for kvinneforskning for perioden 10.09.82 - 31.12.85. I Årsmelding 1984 fra NAVFs likestillingutvalg gikk det fram at de enkelte fagråd var drivkraften i NAVFs likestillingstiltak. Viktige rekrutteringstiltak ble iverksatt for å rekruttere kvinner til forskningen. Tiltakene kunne deles i to. For det første konkrete rekrutteringstiltak som kvoteringsordninger og øremerking av

stipend. For det andre støtte til tiltak, hovedsakelig for å få iverksatt sekretariat for kvinneforskning, og for å stimulere kvinner i forskning og kvinneforskning.

I 1987 vedtok Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Forskningsråd (NTNF) en handlingsplan for å øke rekrutteringen av kvinner til teknisk-naturvitenskapelig forskning gjennom bruk av moderat kjønnskvoltering ved tildeling av stipend, spesielle tilbakeføringsstipend for kvinner og økt medvirkning av kvinner i komiteer, styre og råd (NAVF og NTNF, 1990).

På slutten av 1980-tallet innførte NAVF en ordning med et halvt års ekstra stipend for kvinner som fikk barn i stipendperioden. Norges Fiskeriforskningsråd (NFFR) hadde en lignende ordning som NAVF. Ordningene ble imidlertid fjernet ved opprettelsen av Norges Forskningsråd (NFR) i 1993 uten at det forelå noen form for evaluering eller dokumentasjon av hvordan ordningen egentlig hadde fungert (Forskerforbundet, 1996).

7.2 NAVF: Rådet for samfunnsvitenskapelig forskning

I 1974 nedsatte Rådet for samfunnsvitenskapelig forskning (heretter RSF) et eget utvalg som skulle utrede forskningsmuligheter og forskningsbehov om kvinners stilling i samfunnet. Arbeidet ble avsluttet i 1976. RSF sluttet seg til utvalgets forslag om å opprette et sekretariat for kvinneforskning for perioden 1977-1982.

I 1983 vedtok RSF at kvinneforskning skulle være et av rådets prioriterte områder i tiden fremover. I tillegg satset rådet på orientering i universitetsmiljøene gjennom møter og ved henvendelse til institusjonene om kvinnelige forskeres rekrutteringsmuligheter (Årsmelding 1983 fra NAVFs likestillingsutvalg).

I 1984 øremerket RSF ett av fem doktorstipend i bedriftsøkonomi for kvinner. I forbindelse med utlysningen av forskningsmidler arrangerte rådet informasjonsreiser hvor kvinner ble informert om hvilke muligheter de hadde (Årsmelding 1984 fra NAVFs likestillingsutvalg).

I 1985 praktiserte RSF en varsom favorisering av kvinnelige søkere ved tildeling av midler til forskningsprosjekter/ stipend innenfor fag der kvinneandelen var under 40 %. RSF opprettet videre et stipendprogram for viderekomne kvinnelige studenter. Det ble avsatt tre stipend til 1986. RSF øremerket også stipend for kvinner innen sitt program for forskerutdanning i bedriftsøkonomi, og satte i gang et eget forskningsprogram om kvinnemishandling. RSF bevilget også penger til SKF (Årsmelding 1985 fra NAVFs likestillingsutvalg).

I 1986 praktiserte RSF en generell regel om at kvinnelige søkere skulle favoriseres ved tildeling av forskningsprosjekter og - stipend innen fag der kvinneandelen var under 40%, under ellers tilnærmet like vilkår. Særlige vedtak ble iverksatt for å rekruttere kvinner til forskning innen økonomi. Samme år ble det opprettet et eget stipendprogram for viderekomne kvinnelige økonomistudenter. Under dette programmet ble det avsatt midler til tre ettårige stipend. I tillegg ble kvinner spesielt oppfordret til å søke stipend innenfor rådets program for forskerutdanning i bedriftsøkonomi. Rådet opprettet videre kvalifiseringsstipend for kvinner i mellomstillinger som ønsket å kvalifisere seg til toppstillinger. Rådet tildelte videre midler til prosjekter som tok opp kvinnerelaterte problemstillinger, og rådet administrerte et eget forskningsprogram om kvinnemishandling. Rådet bevilget penger til SKF, og en del av disse pengene skulle gå til tiårsjubileet for NAVFs SKF. Resten skulle gå til bibliografiarbeid. Rådet ga videre økonomisk støtte til veiledningsordningen i kvinneforskning ved Universitetet i Oslo (Årsmelding 1986 fra NAVFs likestillingsutvalg).

I 1987 påpekte RSF at man ønsket å videreføre ordningen med studentstipend for viderekomne kvinnelige studenter i økonomi. Rådet ville vurdere omfang og varighet av programmet etter første to årsperiode. RSF ville videre vurdere behovet for studentstipend for kvinner innenfor andre fag med lav kvinneandel og fortsette sin praksis med å gi kvinnelige søkere til rekrutteringsstipend fortrinnsrett ved like eller tilnærmet like vilkår. Rådet ville videre videreføre ordningen med kvalifiseringsstipend for kvinner i mellomstillinger som ønsket å kvalifisere seg til toppstilling, og favoriserer kvinnelige kompetente forskere ved tildeling av prosjektstøtte i program der kvinneandelen var svært lav (RSFs handlingsplan for tiltak innen feltet kvinneforskning - kvinner i forskning av 1987).

I 1988 benyttet RSF moderat kjønnsfavorisering ved de fleste tildelinger. Det ble opprettet et studentstipendprogram for kvinner i økonomi. Rådet opprettet videre en ordning med kvalifiseringsstipend for kvinner i mellomstillinger som ønsket å kvalifisere seg til toppstillinger. Rådet var videre engasjert i to forskningsprogram rettet mot kvinne- og likestillingsproblematikk, og ga i tillegg støtte til en rekke prosjekter med kvinnerelevante temaer under andre av sine programmer (Årsmelding 1988 fra NAVFs likestillingsutvalg).

I 1989 hadde RSF videreført tiltak som angikk kvinne- og likestillingsproblematikk: kvalifiseringsstipend for kvinner i mellomstillinger, studentstipend for kvinnelige økonomer, studentstipend for kvinner innen kultur- og tradisjonsformidlende forskning, finansiering av veilederstilling i kvinneforskning, støtte til SKF. Rådet praktiserte moderat kjønnsfavorisering på de fleste områder. Rådet forsøkte med sitt kvalifiseringsstipendstiltak (vikarstipend) å justere skjevheter både på mellomstillingsnivå og toppstillingsnivå året (Årsmeldingen 1989 fra NAVFs likestillingsutvalg).

I 1990 videreførte RSF sitt kvalifiseringsstipend for kvinner i mellomstillinger, studentstipend for kvinnelige økonomer, studentstipend for kvinner innen kultur- og tradisjonsformidlende forskning, veilederstilling innen kvinneforskning og støtte til SKF. Ett kvalifiseringsstipend ble tildelt i 1990, fire halvårige studentstipend for økonomer ble vedtatt å skulle tildeles i 1991, fire av ti kvinnelige studentstipendiater innen KULT-programmet sorterte under rådets fagområder. Rådet hadde gjennom flere år finansiert en veilederstilling i kvinneforskning ved Universitetet i Oslo, og ordningen ble vedtatt prolongert i 1991 (Årsmeldingen 1990 fra NAVFs likestillingsutvalg).

7.3 NAVF: Rådet for humanistisk forskning

Høsten 1975 arrangerte Rådet for humanistisk forskning (heretter RHF) i NAVF en konferanse om kvinneaspekter i humanistisk forskning. Som direkte følge av konferansen om kvinneaspekter i humanistisk forskning vedtok RHF å opprette et eget stipendprogram fra 1977 for forskning som tok opp kvinneaspekter i de humanistiske fag. I alt 9 stipend ble delt ut innenfor programmet som strakk seg over en treårsperiode. Hensikten var å kvalifisere kvinner til faste stillinger på mellom- og toppnivå. Programmet tok sikte på kandidater som hadde gjennomgått en regulær rekrutteringsperiode.

I 1980 vedtok RHF å praktisere en form for radikal kvotering for vitenskapelige assistenter, utdanningsstipendiater og på amanuensisnivå. Kvinneandelen begynte å nærme seg 40 prosent, mens målet var 50 prosent innen 1985. Bestemmelser som tidligere gikk på at de som hadde hatt utdanningsstipend, ikke senere kunne søke amanuensisstipend ble opphevet. Det ble videre påpekt en lav kvinneandel ved de historisk-filosofisk fakulteter. Det ble bl.a. opprettet studentstipend for kvinner innen fagområdene historie og filosofi, der kvinneandelen var lav. Programmet hadde en femårs ramme. Totalt i perioden ble det bevilget 16 slike stipend.

(Årsmeldingen 1982 fra NAVFs likestillingsutvalg og Evaluering av studentstipendprogram for kvinner i historie og filosofi. RHF, 1987).

I 1982 arrangerte RHF en konferanse om kvinneforskning i humanistiske fag (Årsmeldingen 1982 fra NAVFs likestillingsutvalg).

I 1983 besluttet RHF å fortsette studentstipendordningen (Årsmelding 1983 fra NAVFs likestillingsutvalg).

I 1984 bevilget RHF penger til NAVFs SFKs virksomhet til seminaret "Kvinner og arbeid", samt støtte til reiser og publisering (Årsmelding 1984 fra NAVFs likestillingsutvalg).

Grunnet få kvinnelige forskere innen fagområdene filosofi, historie og teologi, utlyste RHF spesielle studentstipend for kvinner i filosofi og historie i 1985. RHF fulgte videre opp likestillingspolitiske målsetninger ved å bevilge midler til tverrfaglig seminar om kvinneforskning i litteraturforskning. RHF fulgte opp likestillingpolitiske målsetninger også ved å tildele forskningsmidler, reisemidler til forskningsopphold og kongressdeltakelse. Rådet forfinansierte forskningsveilederstillinger ved det nyopprettede Senter for humanistisk kvinneforskning ved Universitetet i Bergen for en tre årsperiode. Rådet bevilget videre midler til stimulerings- og kontaktsvirksomhet for kvinnelige forskere og kvinneforskning og til et rekrutterings- og undervisningsseminar i Trondheim. (Årsmelding 1985 fra NAVFs likestillingsutvalg).

I 1986 ble det vist til at RHF praktiserte en varsom favorisering av kvinner ved tildeling av student- og rekrutteringsstipend, reisemidler og kongressdeltakelse. Rådet hadde videre hatt et eget studentstipendprogram for kvinner innenfor historie og filosofi. Det ble imidlertid ikke delt ut midler for 1987 under dette programmet. Rådet vedtok å oppfylle intensjonen om å innvilge minst 1/3 av nye utdanningsstipend til kvinner. Videre ble det vist til at RHF bevilget penger til SKF som skulle anvende pengene til mønstring av humanistisk forskning i Tromsø, samt til oppdatering av bibliografien Oversikt over humanistisk forskning om kvinner. Rådet forfinansierte også en forskningsveilederstilling ved Senter for humanistisk kvinneforskning i Bergen (Årsmelding 1986 fra NAVFs likestillingsutvalg).

I 1987 gikk det frem at rådet i 1971-1979 hadde et eget program for kvinneforskning hvor det ble gitt støtte til i alt 9 prosjekter innen flere humanistiske fagområder (RHF's handlingsplan for støtte til kvinnelige forskere og kvinneforskningsoppgaver 1987).

I 1988 ble det vist til at RHF hadde bestemt i sin handlingsplan av 1987 å øremerke 20 ettårige vikarstipend for kvinner. Stipendene skulle deles ut over en fem årsperiode, og ble utlyst for første gang i 1988. Ni stipend ble delt ut dette året. Rådet hadde i perioden 1982-86 et studentstipendprogram for kvinner i filosofi og historie. Programmet viste seg å ha hatt god rekrutteringseffekt. Ut fra dette vedtok rådet å videreføre programmet i tre nye år (Årsmelding 1988 fra NAVFs likestillingsutvalg).

I 1989 gikk det frem at RHF praktiserte varsom favorisering av kvinner ved tildeling av student- og rekrutteringsstipend og reisemidler. For å øke forskningsaktiviteten blant kvinner i mellomstillingsgruppen bestemte rådet i sin handlingsplan av 1987 å øremerke 20 ettårige vikarstipend for kvinner. Stipendene skulle deles ut over en femårsperiode og ble lyst ut for første gang i 1988. Det ble da delt ut 8 stipend. I perioden 1982-1986 gjennomførte rådet et studentstipendprogram for kvinner i filosofi og historie. RHF vedtok å videreføre programmet for tre år (Årsmeldingen 1989 fra NAVFs likestillingsutvalg).

I 1990 praktiserte RHF varsom favorisering av kvinner ved tildeling av student- og rekrutteringsstipend og reisemidler. Videre ble det bestemt å øremerke 20 ettårige vikarstipend for kvinner delt ut over en femårs-periode, for å øke forskningsaktiviteten blant kvinner i mellomgruppen. Det ble i 1988 delt ut 8 stipend, men det ble ikke tatt stilling til en eventuell ny utlysningrunde. En evaluering av et studentstipendprogram for perioden 1982-1986 førte til en videreføring av programmet for tre år. Fra 1991 ble programmet videreført for kvinner i filosofi, der en ennå ikke var fornøyd med kvinneandelen. Rådet bevilget videre to forsker-NAVF-stipend og ett utdannings-stipend under et program for grunnleggende kvinneforskning (Årsmeldingen 1990 fra NAVFs likestillingsutvalg).

7.4 NAVF: Rådet for medisinsk forskning

Høsten 1979 vedtok Rådet for medisinsk forskning (heretter RMF) å øremerke 5 nye rekrutteringsstipend hvert år i perioden 1981-1983, for kvalifiserte kvinnelige medisinerere, odontologer og veterinærmedisinere (Gornitzka, 1984).

I 1980 vedtok RMF å innføre moderat kvotering, i første omgang for fem år. Fem nye utdanningsstipend skulle gå til kvinner i perioden 1981-1985 (Årsmeldingen 1982 fra NAVFs likestillingsutvalg).

I 1983 hadde RMF diskutert den årlige kvoteringen av fem utdanningsstipendiater. Det ble vedtatt å favorisere ytterligere kvinnelige søkere dersom det forelå flere gode søknader. Videre avsatte RMF midler til en konferanse for kvinner innen medisinsk forskning (Årsmelding 1983 fra NAVFs likestillingsutvalg)

I 1984 brukte RMF fortsatt kvoteringsregler. Av de 20 studentstipendene som skulle lyses ut hvert år, skulle minst fem gå til kvinner (Årsmelding 1984 fra NAVFs likestillingsutvalg)

I 1985 hadde RMF vedtatt at kvalifiserte kvinnelige søkere til studentstipend skulle foretrekkes dersom antallet stipend ble begrenset. For utdanningsstipend viser årsmeldingen videre at rådet hadde hatt en kvoteringsordning som sikret at minst 5 nye stipend hvert år ble tildelt kvinner fra 1981-1986. Denne ordningen ble opphevet fordi rådet ikke ønsket å tallfeste en kvotering. RMF vedtok videre tiltak for post-doktoral rekruttering av kvinner. Vedtaket gikk ut på å oppfordre kvinner til å søke forskerstipend for å styrke sin vitenskapelige kvalifisering for fast stilling. RMF utga videre, i samarbeid med Sekretariat for kvinneforskning (heretter SKF), en informasjonsbrosjyre til kvinner i medisinsk forskning (Årsmelding 1985 fra NAVFs likestillingsutvalg).

I 1986 avsatte RMF penger til SKF. Endel av midlene skulle brukes til seminar i medisinsk kvinneforskning (Årsmelding 1986 fra NAVFs likestillingsutvalg).

I 1987 ble en bevisst favorisering av kvinnelige søkere av studentstipend trukket fram som viktig av RMF. Rådet tilstrebet å innvilge minst 1/3 av nye utdanningsstipend til kvinner. Rådet ville prioritere kvinner når det gjaldt søknader om teknisk assistanse, da dette ble antatt å øke kvalifiseringsmulighetene for kvinnelige post-doktorer. Rådet ville videre prioritere forskeropplæringsmuligheter/ kurs for kvinner og legge vekt på omsorgsbyrden ved søknader om forlengelse av stipendperioder (RMFs handlingsplan for Likestilling i 1987).

I 1988 ga RMF midler til SKF, midler som skulle benyttes til informasjonsmøter for kvinnelige studenter, lederkurs for kvinnelige medisinerere samt til midler til medisinsk kvinneforskning. Det ble også avsatt midler til utredning om kvinner i naturvitenskap, medisin og teknologi. RMF

prioriterte videre tildeling av teknisk assistanse til kvinner for å bedre deres kvalifiseringsmuligheter. Det ble imidlertid påpekt at ordningen var av liten betydning, da kvinner nær sagt var fraværende som søkere til slik støtte (Årsmelding 1988 fra NAVFs likestillingsutvalg).

I 1989 iverksatte ikke RMF spesielle tiltak for å øke likestillingen (Årsmeldingen 1989 fra NAVFs likestillingsutvalg).

RMF hadde vedtatt å utlyse inntil tre treårige karrierestipend for velkvalifiserte kvinnelige forskere med start i 1992, innen fagområdet klinisk forskning (medisin). Dette ble gjort for å få flere kvinner til å gå fra rekrutteringsperioden og over til fast vitenskapelig stilling. Kvinner ble prioritert ved tildeling av teknisk assistanse for å bedre kvalifiseringsmulighetene deres. Rådet etablerte videre et program som skulle gå over en fem-seks årsperiode: Grunnleggende medisinsk kvinneforskning. Hensikten var å styrke det teoretiske og metodiske fundament innen medisinsk kvinneforskning (Årsmeldingen 1990 fra NAVFs likestillingsutvalg).

7.5 NAVF: Rådet for naturvitenskapelig forskning

I 1983 avsatte Rådet for naturvitenskapelig forskning (heretter RNF) midler til fire studentstipend til kvalifiserte kvinnelige hovedfagsstudenter i fagene matematikk og fysikk. Studentstipendene ble gitt for 1 1/2 år. Rådet opprettholdt tidligere vedtak om å favorisere kvinner i utdanningsstilling i U&H-sektoren. Videre ville rådet prioritere kvinner i faste stillinger når det gjaldt søknad om dekning til vikarutgifter, fordi mange kvinner kunne vise til hard arbeidsbelastning på grunn av tillitsverv og omsorgsansvar (Årsmelding 1983 fra NAVFs likestillingsutvalg).

I 1984 praktiserte RNF moderat kjønnskvoltering ved tildeling av forskningsmidler. Rådet vedtok at minst 25 % av doktorgradsstipendiatene til enhver tid skulle være kvinner. I tillegg avsatte rådet midler til en kontaktkonferanse for kvinnelige naturvitere. Videre vedtok rådet at kvinnelige søkere skulle prefereres ved tildeling av reisestipend (Årsmelding 1984 fra NAVFs likestillingsutvalg).

I 1985 vedtok RNF å praktisere moderat kjønnskvoltering ved tilsetning i prosjektstillinger samt ved tildeling av rekrutteringsstipend. I tillegg skulle minst 25 % av doktorstipendene gå til kvinner. Antallet studentstipend til kvinnelige hovedfagsstudenter i fagene matematikk og fysikk hadde i 1986 økt fra 6 til 8 stipend. RNF bevilget videre penger til en kontaktkonferanse for kvinnelige naturvitere (Årsmelding 1985 fra NAVFs likestillingsutvalg).

I 1986 ville RNF i løpet av en femårsperiode tilstrebe at minst 25% av rådets forskerstillinger ble tildelt kvinner. Rådet vedtok at 25 % av doktorstipendene skulle gå til kvinner. I tillegg ble det vedtatt at det skulle kunne innvilges forskningstermin hvert 5 år til kvinnelige ansatte i naturvitenskapelig forskning. RNF bevilget videre penger til SKF, hvor størstedelen av midlene skulle benyttes til nivåmetodekurs i Oslo og Trondheim. For 1987 vedtok rådet å dele ut 8 stipend til kvinnelige studenter i matematiske og fysiske fag (Årsmelding 1986 fra NAVFs likestillingsutvalg).

I 1988 ville RNF videreføre sin ordning med studentstipend for kvinner i fysikk og matematikk. Rådet innførte videre nye stipend under informasjonsteknologi og petroleumsrelatert grunnforskning. For 1988 delte rådet ut 12 stipend. Rådet gikk inn for å øke kvinneandelen innen sine doktorstipend, vitenskapelige assistentstillinger og forsker-NAVF-stipend til 35% i løpet av tre år. RNF bevilget videre penger til SKF. Penger som skulle gå til stimulerings- og

kontaktvirksomhet for kvinnelige forskere innen naturvitenskap og teknologi (Årsmelding 1988 fra NAVFs likestillingsutvalg). I RNFs handlingsplan for likestillingstiltak 1988 gikk det frem at rådet avsatte 8 studentstipend årlig til kvinnelige hovedfagsstudenter i matematikk og fysikkfag. I 1978 innførte rådet et doktorstipend-program med organisert forskeropplæring. Rådets doktorstipendprogram utgjorde 26 stipend. F.o.m. 1987 ble doktorstipendene gjort treårige. Rådet hadde vedtatt at 25% av rådets tildeling til doktorstipend skulle gis til kvinner. Rådet innvilget videre rundt 75 vitenskapelige assistensstillinger hvert år, og praktiserte moderat kjønnskvoltering ved tildelingen. Rådet tilbød videre forsker-NAVF-stillinger som en post doktor-utdanning før fast tilsetting i U&H-systemet. 25% av rådets forsker-NAVF-stillinger ble tildelt kvinner. Kvinner i faste forskerstillinger innen naturvitenskap skulle kunne innvilges forskningstermin hvert femte år, respektive hvert femte semester, noe RNF ville støtte økonomisk. Rådet avsatte videre årlig midler til SKF som igjen fremmet tiltak for kvinnelige forskere.

I 1989 delte RNF ut 12 studentstipend innenfor områdene informasjonsteknologi og petroleumsrelatert forskning til kvinner. Rådet bevilget midler slik at SKF kunne iverksette stimulerings- og kontaktvirksomhet for kvinnelige forskere innen naturvitenskap og teknologi året (Årsmeldingen 1989 fra NAVFs likestillingsutvalg).

I 1990 vedtok RNF å øke andelen kvinner i forskning at rådet avsatte 8 studentstipend årlig til kvinnelige hovedfagsstudenter i matematikk og fysikkfag. Rådet innførte i 1978 et doktorstipendprogram med organisert forskeropplæring. Rådets doktorstipend-program utgjorde 26 stipend og f.o.m. 1987 ble doktorstipendene gjort treårige. Rådet hadde vedtatt at 25% av rådets tildeling til doktorstipend skulle gis til kvinner. Rådet praktiserte moderat kjønnskvoltering ved tildeling av vitenskapelige assistentstillinger, og tilbød videre forskerstillinger som en post-doktorutdanning før fast tilsetting i U&H-systemet. I løpet av en fem års-periode ville rådet tilstrebe at minst 25% av rådets forsker-NAVF-stillinger ble tildelt kvinner. Rådet hadde videre vedtatt at kvinnelige ansatte i naturvitenskapelig forskning skulle kunne innvilges forskningstermin hvert femte år, respektive hvert femte semester. Videre ga rådet midler til SKF, som brukte størsteparten av midlene til nivåmetodekurs for kvinnelige forskere i Oslo og Trondheim. RNF fattet vedtak om å øke antall studentstipend for kvinnelige hovedfagsstudenter innen alle fagfelt bortsett fra kjemi. Videre skulle det deles ut minimum et post doktor-stipend per fagfelt per år til kvinner inntil kvinneandelen var 30 %. Rådet bevilget videre midler til diverse kurs for kvinnelige studenter og stipendiater innen realfag ved de fire universitetene (Årsmeldingen 1990 fra NAVFs likestillingsutvalg).

7.6 NAVF: Rådet for samfunnsplanlegging

Rådet for samfunnsplanlegging (heretter RFSP) avsatte i 1983 midler til målrettet prosjektstøtte for 1984, innenfor temaet kvinneperspektiv på samfunnsplanlegging (Årsmelding 1983 fra NAVFs likestillingsutvalg).

I 1984 gikk det frem at RFSP skulle bevilge penger til det målrettede prosjektområdet kvinneperspektiv på samfunnsplanlegging i 1985. RFSP overførte også penger til SFK (Årsmelding 1984 fra NAVFs likestillingsutvalg).

RFSP fortsatte sine flerårige forskningsprogrammer, hvor de bl.a. arbeidet for å integrere kvinneperspektivet og fokuserer på kvinners situasjon. Kvinner og utvikling var et slikt program som startet opp i 1985 (Årsmelding 1985 fra NAVFs likestillingsutvalg).

8 En sammenfatning av forslag og tiltak

Kartleggingen av tiltak for å øke kvinneandelene i forskningen har vist:

1. At tiltakene i hovedsak har vært iverksatt av forskningsrådene, det tidligere NAVF, og ikke av universitetene eller høgskolesektoren selv.
2. At tiltakene er mangeartede, men ofte ikke omfattende.
3. At tiltakene befinner seg gjerne på svært ulike plan.
4. At iverksatte tiltak både har vært av *informativ og bevisstgjørende* karakter, som f.eks.:
 - kvinneforskningskonferanser
 - informasjonsmøter

og av *mer konkret art*, som f.eks.:

- nettverksdannelser mellom allerede etablerte kvinnelige forskere
- bygging av barnehageplasser
- utvidelse av rekrutteringsstipend-perioden på grunn av omsorgsansvar
- kvotering ved tildeling av stipend eller ved ansettelse i stillinger som vitenskapelige assistenter, amanuensis eller professorater
- øremerking av studentstipend, rekrutteringsstipend, vikarstipend eller doktorgradsstipend.

Tiltakene kan med andre ord ikke betraktes som omfattende fordi det er forholdsvis få stillinger eller stipend, kvotert eller øremerket spesielt for kvinner, innenfor den tidsperioden vi her snakker om.

Litteraturliste

Amble, Nina (1994): *Likestilling ved Universitetet i Tromsø*. Utredning for styret ved Universitetet i Tromsø.

Berg, Anne Marie, Randi Lavik & Inger Lise Solvang (1990): *Tid til likestilling? Likestillingspolitikk og tidsorganisering 1970-1990*. Oslo, SIFO, Rapport nr.5 1990.

Forskerforbundet (1996): *Innstilling fra forskerforbundets kvinnepolitiske utvalg*. Forskerforbundets skriftserie nr. 1996.

Fürst, Elisabeth (1989): *Kvinner i akademia - Inntrengere i en mannskultur?* Oslo, NAVF/NAVFs sekretariat for kvinneforskning.

Gornitzka, Nina (1984): «Kvinner i rekrutteringsstillinger og kvinnerekuttering til faste vitenskapelige stillinger: Hva gjør institusjonene og NAVF for å fremme kvinnelige forskeres og kvinneforskningens muligheter?» Artikkel i *Kvinner på Universitetet 100 år*, utgitt av Likestillingsutvalget ved Universitetet i Oslo (1984).

Kyvik, Svein & Mari Teigen (1994): *Likestilling på universitetet. En undersøkelse av kvinnelige og mannlige forskere*. Oslo, NAVFs utredningsinstitutt, Rapport nr. 1, 1994.

NAVF & NTNF (1990): *Enslige svaler i norsk forskning? Kvinner i medisinsk, naturvitenskapelig og teknologisk forskning i universitets og høgskolesektoren 1974-1987*. Oslo, NAVF.

NAVFs likestillingsutvalg (1982): Årsmelding

NAVFs likestillingsutvalg (1983): Årsmelding

NAVFs likestillingsutvalg (1984): Årsmelding

NAVFs likestillingsutvalg (1985): Årsmelding

NAVFs likestillingsutvalg (1986): Årsmelding

NAVFs likestillingsutvalg (1987): Årsmelding

NAVFs likestillingsutvalg (1988): Årsmelding

NAVFs likestillingsutvalg (1989): Årsmelding

NAVFs likestillingsutvalg (1990): Årsmelding

RHF, NAVF (1987): Handlingsplan for støtte til kvinnelige forskere og kvinneforskningsoppgaver.

RMF, NAVF (1987): Handlingsplan for likestilling.

RSF, NAVF (1987): Handlingsplan for tiltak innen feltet kvinneforskning - kvinner i forskning.

RNF, NAVF (1990): Vedlegg. Tiltak for å øke andelen kvinner i forskning.

St.meld.nr.119 (1980-81): Om utvikling i forskningens organisering og finansiering.

St.meld.nr.69 (1981-82): Tillegg til St.meld. Nr. 119 (1980-1981) Om utvikling i forskningens organisering og finansiering.

St.meld.nr.60 (1984-85) : Om forskningen i Norge.

St.meld.nr.28 (1988-89): Om forskning.

St.meld.nr.36 (1992-93): Forskning for fellesskapet.

Vedlegg

En oversikt over personer som er kontaktet:

- Fride Eeg-Henriksen - Instituttleder ved NIKK (Nordisk institutt for kvinne- og kjønnsforskning).
- Lise Christensen - Likestillingsrådgiver ved Universitetet i Oslo (for tiden permisjon).
- Toni Benterud - Vikar i stilling som Likestillingsrådgiver ved Universitetet i Oslo.
- Wenche Hervig - Historisk-filosofisk fakultet ved Universitetet i Oslo (sentral i det tidligere likestillingsutvalget).
- Live Hov - Historisk-filosofisk fakultet ved Universitetet i Oslo (sentral i det tidligere likestillingsutvalget).
- Ragni Piene - Professor i matematikk ved Matematisk-naturvitenskapelig fakultet ved Universitetet i Oslo.
- Håvard Pedersen - Personalavdelingen ved Universitetet i Bergen.
- Tove Bråten - Likestillingsleder ved Universitetet i Tromsø.
- Ingun Agaard - Likestillingsrådgiver ved NTNU.